

บทบาทหน้าที่และความเชื่อผ่านผ้าทอไทจีน : กรณีศึกษาหมู่บ้านต้นแหน
อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

Functionalism and Beliefs Through Tai-Khun Woven fabric: Case study of
Baan Ton Haen, Amphoe San Patong, Chiang Mai

ภัคพล คำหน้อย¹

Pakkapon Khamnong

อีเมล: pakkapon9new@gmail.com โทรศัพท์: 055962411

(Received: August 25, 2022; Revised: October 6, 2022; Accepted: November 22, 2022)

บทคัดย่อ

หมู่บ้านต้นแหน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาที่โดดเด่นโดยเฉพาะผ้าทอไทจีนที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคน ผ้าทอไทจีนเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงตัวตนของคนไทจีน ลวดลายของผ้าทอมีความหมายและความเชื่อของชาวไทจีน ทั้งความเชื่อในโลกปัจจุบัน ความเชื่อในพระพุทธศาสนา และความเชื่อในโลกของวิญญาณ ลวดลายที่ปรากฏในผืนผ้าทอและการสวมใส่ผ้าทอของชาวไทจีนนั้นมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมชาวไทจีน จำแนกได้ 3 ประการ คือ ประการแรก บทบาทในการอธิบายความหมายและเหตุผลในการใช้ผ้าทอไทจีน ประการที่สอง บทบาทในการรักษามาตรฐานพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม และประการสุดท้าย บทบาทในการเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวไทจีน

คำสำคัญ : ความเชื่อ ความหมาย บทบาทหน้าที่ ไทจีน

¹ อาจารย์ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Abstract

Baan Ton Haen, Amphoe San Patong, Chiang Mai is a community with outstanding folk wisdom, especially the Tai-Khun woven fabric that is inherited from generation to generation. Tai-Khun's woven fabric reflects the identity of the Tai-Khun people. The pattern of the woven fabric has the meaning and beliefs of the Tai-Khun people; belief in the real world, belief in Buddhism, and belief in the world of spirit. The pattern's appearance on the woven fabric and the attiring of Tai-Khun people's woven clothes has social functions in the Tai-Khun society, which can be classified into 3 aspects is: the first, the role of explaining the meaning and rationale of using Tai-Khun woven fabric; the second, the role of maintaining standardized behavioral patterns in social norms; and the last, the role of being the spiritual anchor of Tai-Khun people.

Keywords: Beliefs, Meaning, Functionalism, Tai-Khun

บทนำ

เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย นอกจากจะเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ของมนุษย์แล้ว ยังเป็นสิ่งที่บ่งบอกได้ถึงตัวตนของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในแต่ละสังคม การแต่งกายของมนุษย์ในแต่ละสังคมล้วนมีความสัมพันธ์ต่อสภาพภูมิศาสตร์และความเชื่อที่ดำรงอยู่ในสังคมนั้น ๆ

ชาวไทจีน² หรือไทจีน เป็นชนชาติกลุ่มหนึ่งในตระกูลไท อาศัยอยู่ในเมืองเชียงตุง และในรัฐฉานประเทศพม่า ชาวไทจีนมีเจ้าผู้ปกครองหรือเจ้าเมืองปกครองชาวเมืองในนครเชียงตุง มีภาษาและตัวอักษรไทจีนที่ใช้สื่อสารกันในหมู่ชาวไทจีน มีขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม เครื่องแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทจีน ไทจีนนั้นมีความสัมพันธ์กับชาวไทยภาคเหนือ สันนิษฐานว่าตั้งแต่สมัยพระญามังรายปฐมกษัตริย์ของเมืองเชียงใหม่ได้รวบรวมเมืองเชียงตุงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของล้านนา ต่อมาในสมัยของพระเจ้ากาวิละได้รวบรวมผู้คนจากถิ่นต่าง ๆ มาอาศัยอยู่ในเมืองเชียงใหม่ หลังจากที่เชียงใหม่ถูกพม่ายึดไว้เป็นเวลาถึงสองร้อยกว่าปี พระเจ้ากาวิละได้กวาดต้อนรวบรวมผู้คนในถิ่นต่าง ๆ ให้มาอยู่ในเชียงใหม่ ชนกลุ่มหนึ่งที่พระเจ้ากาวิละรวบรวมมานั้นก็คือกลุ่มชาวไทจีน

ในจังหวัดเชียงใหม่มีชาวไทจีนอาศัยอยู่ในพื้นที่ของเขตการปกครองอำเภอดอยสะเก็ด อำเภอสันกำแพง อำเภอสันป่าตอง และอำเภอเมือง ชาวไทจีนเป็นช่างฝีมือที่ขึ้นชื่อกลุ่มหนึ่งในกลุ่มตระกูลไท เป็นกลุ่มชนที่มีความสามารถในด้านสถาปัตยกรรม และหัตถศิลป์ เช่น มีลักษณะการสร้างอาคารบ้านเรือนแบบไทจีน เรียกว่า “เรือนไทจีน” มีการประดิษฐ์เครื่องใช้ที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเรียกว่า “เครื่องขึ้น” และมีการทอผืนผ้าที่ใช้เฉพาะในกลุ่มชาวไทจีนคือ “ผ้าทอไทจีน”

หมู่บ้านต้นแหน ตำบลท่าวังพร้าว อำเภอสันป่าตอง อยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเมืองเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 30 กิโลเมตร มีรถโดยสารประจำทางจากอำเภอจอมทอง อำเภอฮอด และอำเภอดอยเต่าแล่นผ่านถนนสายหลัก เชียงใหม่ – ฮอด (108) จึงอำนวยความสะดวกในการเดินทางเข้าในตัวเมืองเชียงใหม่ หมู่บ้านต้นแหนตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำขาน มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชาวไทจีนที่สืบทอดมาแต่โบราณ คำว่า “ต้นแหน” หมายถึง ชื่อต้นไม้ยืนต้นที่ขึ้นตามที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีชื่อตามวิทยาศาสตร์ว่า *Beleric Myrobalan, Terminalia bellirica* (Gaertn.) Roxb. วงศ์ COMBRETACEAE ชาวบ้านเรียกว่า “ไม้แหน” หรือ “ไม้บะแหน” ต่อมาเมื่อชาวไทจีนในหมู่บ้านต้นแหนเพิ่มประชากรมากขึ้นจึงได้ขยายออกเป็นสองหมู่บ้านโดยให้แม่น้ำขานเป็นเส้นแบ่งสองหมู่บ้าน คือ บ้านต้นแหนหลวง ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออกของแม่น้ำขาน และบ้านต้นแหนน้อย ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันตกของแม่น้ำขาน ถึงแม้ว่าจะทำการแบ่งแยกเป็นสองหมู่บ้านแต่ประชากรนั้นก็มีความเหมือนกันคือเป็นกลุ่มชาวไทจีน จากการสอบถามชาวบ้านถึงประวัติความเป็นมาของชาวไทจีนในหมู่บ้านต้นแหน ได้ความว่า

“บ้านต้นแหน มีบรรพบุรุษเป็นชาวไทจีน สันนิษฐานได้เป็นสองทางว่า ประการแรกชาวไทจีนในหมู่บ้านนี้อาจอพยพมาอยู่ที่นี้ด้วยความสมัครใจก่อนการรวบรวมผู้คนจากถิ่นต่าง ๆ ในสมัยพระเจ้ากาวิละ เนื่องจากว่าพื้นที่บริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำขาน อีกทั้งชื่อแม่น้ำขานยังมีความคล้ายคลึง

² ไทจีน ในงานวิจัยนี้สะกดตามการออกเสียงที่ชาวไทจีนใช้เป็นชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

กับแม่น้ำชีในเมืองเชียงตุงด้วย ดังนั้นการตั้งถิ่นฐานมาอยู่ที่นี่ก็เหมือนได้อยู่ในเมืองเชียงตุง
ประการที่สองสันนิษฐานว่า ชาวไทจีนในหมู่บ้านนี้มาอยู่ในเมืองเชียงใหม่จากการรวบรวม
ผู้คนถิ่นต่าง ๆ ในสมัยพระเจ้ากาวิละ”

(นายเอนก ปวงคำ, สัมภาษณ์, 2560)

หมู่บ้านต้นแหนมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทจีนและเป็นสถานที่ประกอบประเพณีและ
พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ประชากรในส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ทุกวันในตอนเย็นจะมีตลาดนัด
ขายของสดจากผลผลิตทางการเกษตร และงานฝีมือของชาวบ้าน และขายของเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ
เรียกว่า “กาดต้นแหน” ชาวไทจีนบ้านต้นแหน มีขนบประเพณีและพิธีกรรมที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษมา
จนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีเลี้ยงผี ประเพณีปอยหลวง และพิธีทำบุญสู่ขวัญหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีอัต
ลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นชาวไทจีนในหมู่บ้านต้นแหนนั้น ได้แก่ สถาปัตยกรรมเรือนไทจีน พระพุทธรูป
แบบไทจีน ประเพณีชาวไทจีน หัตถกรรมการทำเครื่องขึ้น การทอผ้า การแต่งกาย และภาษาพูดของชาว
ไทจีน ลักษณะเด่นของศิลปะไทจีน เช่น เรือนไทจีน เป็นเรือนขนาดใหญ่ สูงชันครึ่งยกใต้ถุนสูง การสร้าง
เรือนชั้นหลังหนึ่งนั้นจะมีการนำเรือนหลาย ๆ หลังมารวมกันเป็นหลังเดียว มีครัวไฟอยู่บนตัวเรือน แยก
ห้องน้ำออกจากตัวเรือน เรือนไทจีนในหมู่บ้านต้นแหนได้รับการดูแลรักษาและสืบทอดจากบรรพบุรุษไว้ให้
คงรูปแบบเดิม ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีการสร้างเรือนที่มีลักษณะทั่ว ๆ ไป แต่หากเรือนที่มีรูปแบบทาง
สถาปัตยกรรมแบบไทจีนมีการผูกพันหรือต้องสร้างใหม่ ชาวไทจีนในหมู่บ้านนี้ก็ยังคงสร้างหรือปรับปรุงให้คง
รูปแบบเดิมของเรือนไทจีนโบราณเอาไว้ ทำให้ในหมู่บ้านต้นแหนยังคงมีเรือนแบบไทจีนอยู่จำนวนหลาย
สิบหลังคาเรือน กระทั่งในปี พ.ศ. 2552 หมู่บ้านต้นแหนน้อยได้รับพระราชทานศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น
จากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์

ภูมิปัญญาที่มีลักษณะเด่นชาวไทจีนในหมู่บ้านต้นแหนยังปรากฏในรูปแบบเครื่องมือเครื่องใช้ คือ
เครื่องขึ้น ซึ่งเป็นสำหรับใส่อุปกรณ์เคียวหมาก คล้ายกับขันหมาก แต่มีลักษณะการทำที่ประณีต
ละเอียดอ่อนและมีลวดลายสวยงามตามศิลปะแบบไทจีน อีกทั้งยังมีพระพุทธรูปศิลปะไทจีน ซึ่ง นายอรุณ
ประดิษฐ์ (สัมภาษณ์, 2560) เล่าว่า นอกจากช่างปั้นพระพุทธรูปจะเป็นช่างชาวไทจีนแล้ว การปั้น
พระพุทธรูปขึ้นมานั้นยังได้แบบมาจากใบหน้าของผู้หญิงชาวไทจีนที่มีใบหน้าสวยที่สุดในหมู่ชาวไทจีนแล้ว
ปั้นเป็นพระพุทธรูปขึ้นเพื่อประดิษฐานอยู่ในพระวิหารวัดต้นแหนน้อยนี้ด้วย

ภูมิปัญญาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ที่งดงามของชาวไทจีนคือ การแต่งกาย เมื่อมีกิจกรรมของหมู่บ้าน
อำเภอ หรืองานของจังหวัด ชาวไทจีนบ้านต้นแหนทั้งชายและหญิงจะแต่งกายอย่างสวยงามแสดงถึงตัวตน
ชาวไทจีน การแต่งกายของชาวไทจีนแยกออกเป็น การแต่งกายของผู้ชายและการแต่งกายของผู้หญิง การ
แต่งกายของผู้ชายนั้นจะนุ่งเสื้อผ้าฝ้ายสีอ่อนแขนยาวทรงกระบอก คอกลม สีขาว สีนํ้าตาลอ่อน สีนํ้าเงิน
และสีดำ มีริ้งดุมที่ทำจากฝ้าย ส่วนกระดุมจะเป็นผ้าหรือกระดุมเงิน มีผ้าเช็ดหรือผ้าพาดบ่าทอเป็น
ลวดลายมีชายผ้า กางเกงหรือเตี่ยวสะดอจะมีสีเข้มคล้ายกับสีของเสื้อ มีผ้าโพกหัว ส่วนการแต่งกายของ
ผู้หญิงจะนุ่งเสื้อผ้าฝ้ายแขนยาวทรงกระบอกสีอ่อน หรือเสื้อหม้อห้อม คอกลม ผ่ากลางหรือเฉียงก็ได้ มีริ้ง
ดุมที่ทำจากฝ้าย กระดุมทำจากฝ้ายหรือเงินจะมีผ้าเช็ดหรือผ้าพาดบ่าทอเป็นลวดลาย มีผ้าโพกหัว และนุ่ง
ซิ่นสีเข้มมีลวดลายแนวขวางขนาดเล็ก ๆ สลับกันไปจนถึงขอบผ้าซิ่นด้านล่าง ชุดไทจีนนั้นจะสวมใส่ใน

โอกาสงานบุญหรืองานมงคล เช่น งานปอยหลวง งานบวช งานสงกรานต์ งานขึ้นบ้านใหม่ และต้อนรับแขกผู้มาเยือน

ผ้าทอไทจีนนั้นมีความผูกพันต่อชีวิตชาวไทจีนตั้งแต่เกิดกระทั่งถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ลวดลายที่สวยงามของผ้าทอไทจีนนั้นมีความหมายในเชิงปรัชญาพุทธศาสนาและได้ผนวกให้เข้ากับความเชื่อตามวิถีชีวิตของชาวไทจีน บทบาทหน้าที่ของผ้าทอนั้นมีความสำคัญต่อชาวไทจีน ชื่อประเภทของผ้าทอ ลวดลายต่าง ๆ ล้วนมีที่มาและมีข้อจำกัดในการใช้งานอย่างน่าสนใจ ผ้าทอไทจีนจึงนับว่าเป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่ายิ่งต่อชาวไทจีนที่เชื่อมโยงเข้ากับ ความหมาย ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชาวไทจีนเอาไว้ผ่านลวดลายบนผืนผ้าทอของชาวไทจีน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหมายและความเชื่อของลวดลายผ้าทอไทจีน
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และการดำรงอยู่ของผ้าทอไทจีน

ขอบเขตการศึกษา

หมู่บ้านต้นแห่น ตำบลท่าวังพร้าว อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

กรอบแนวคิดการวิจัย

ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ (Functionalism/Functional Approach) เป็นทฤษฎีที่มุ่งนำเสนอข้อมูลทางคติชนในบริบท (context) ทางสังคมเพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของคติชนที่ดำรงอยู่ในสังคม นักวิชาการคนสำคัญของแนวคิดนี้คือ มาลินอฟสกี (Bronislaw Malinowski) มาลินอฟสกีมองว่ามนุษย์มีความต้องการทั้งทางสังคมและจิตใจ บริบทจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่ทำให้เรื่องเล่านั้นมีบทบาทหน้าที่ในสังคมนั้นด้วย

วิลเลียม บาสคอม (William Bascom) ผู้เขียนบทความเรื่อง “Four Functions of Folklore” ชี้ให้เห็นว่า เราควรสนใจบริบททางสังคมของคติชน (social context of folklore) บาสคอมเห็นด้วยกับมาลินอฟสกีที่บอกว่าเราควรสนใจว่าเรื่องเล่าแต่ละประเภท ในแต่ละสังคมใช้เล่าเมื่อไร ที่ใด และในโอกาสใด บาสคอมยังได้ชี้แนะต่อไปว่าควรสนใจด้วยว่าใครเป็นผู้เล่า เวลาเล่ามีกลวิธีในการเล่าอย่างไร ใช้สีหน้าอย่างไร ใช้มือไม้ประกอบอย่างไร ผู้ฟังนิทานเป็นใคร มีส่วนร่วมอย่างไรระหว่างที่ฟังนักเล่านิทาน ผู้ฟังหัวเราะบ้างหรือไม่ หัวเราะตอนไหนของเรื่อง ประมอตอนไหน ลูกขึ้นมาร้องเพลงหรือเต้นรำประกอบการเล่าตำนานของชนเผ่าหรือไม่ อย่างไร ทศนคติที่ผู้ฟังมีต่อเรื่องเล่าแต่ละประเภทเป็นอย่างไร เหล่านี้ล้วนเป็นคำถามที่สะท้อนความสนใจเกี่ยวกับการศึกษา *บริบททางสังคม* ของเรื่องเล่าหรือของการเล่านิทานในสังคมต่าง ๆ

คติชนแต่ละประเภทอาจมีบทบาทต่างกัน และคติชนบางประเภทอาจมีบทบาทหลายประการ ในบทความ “Four Functions of Folklore” บาสคอมได้จำแนกบทบาทหน้าที่ของคติชนในภาพรวมไว้ 4 ประการ คือ ประการแรก ชี้อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม ประการที่ 2 ทำหน้าที่ให้การศึกษา

ในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า ประการที่ 3 รักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม และ ประการที่ 4 ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล (ศิริพร ณ ถลาง, 2557: 361-363)

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิด “Four Functions of Folklore” ของวิลเลียม บาสคอม (William Bascom) มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของผ้าทอไทซิ่นที่ ดำรงอยู่ในสังคมวัฒนธรรมของชาวไทซิ่น

วิธีการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยการลงพื้นที่ และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (descriptive analysis) ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. กำหนดหัวข้องานวิจัยและกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยที่มีผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ ความหมายและความเชื่อต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอ
3. ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย คือ ทฤษฎีบทบาทหน้าที่
4. วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
5. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษา

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่และความเชื่อผ่านผ้าทอไทซิ่นในหมู่บ้านต้นแหน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผ้าทอไทซิ่นมีบทบาทหน้าที่ต่อชุมชนและสะท้อนให้เห็นความเชื่อต่าง ๆ ผ่าน ลวดลายที่ปรากฏบนผ้าทอแต่ละประเภท ดังผลการศึกษาต่อไปนี้

1. ผ้าทอไทซิ่น : ประเภทผ้าทอ ความหมาย และความเชื่อ

ผ้าทอไทซิ่นของหมู่บ้านต้นแหนผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวไทซิ่น เป็นงานหัตถกรรมอันละเอียดอ่อนของสตรีไทซิ่น ผ้าทอนั้นสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ สิ่งของ โดยใช้วัสดุจากธรรมชาติ คือ ต้นฝ้าย กว่าจะมาเป็นผืนผ้าทอที่สวยงามนั้นต้องผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การปลูกฝ้าย การเก็บฝ้าย การอัดฝ้าย การปั่นฝ้าย การย้อมฝ้าย เรื่อยไปจนถึงการทอผ้า ทุกขั้นตอนต้องใช้เวลาในการทำหลายวัน หลายเดือน ถึงจะได้ออกมาเป็นผ้าทอที่ประณีตและมีลวดลายที่สวยงามมีความหมายที่สะท้อนถึงความคิดความเชื่อของชาวไทซิ่นบ้านต้นแหนเอาไว้ด้วย

1.1 ประเภทของผ้าทอไทซิ่น

การทอผ้าขึ้นมาแต่ละผืนนั้นนอกจากจะใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มเพื่อปกปิดร่างกายในบางส่วนแล้ว การทอผ้านั้นยังมีลวดลายที่ทอขึ้นเพื่อสื่อความหมายถึงความเชื่อ ความคิด และความผูกพันต่อวิถีชีวิตชาวไทซิ่น ผ้าทอของชาวไทซิ่นที่ทอขึ้นใช้ในชีวิตประจำวันนั้นมีอยู่ 8 ประเภท ดังนี้

1.1.1 ผ้าเคียนหัว เป็นผ้าฝ้ายสีขาวใช้โพกหัวของชาวไทซิ่น ไม่มีการทอลวดลายใด ๆ การนำผ้าโพกไว้ที่หัวของชาวไทซิ่นเพื่อป้องกันไม่ให้เส้นผมร่วงในที่ต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เรือนของตน

1.1.2 เสื้อ เป็นเสื้อที่ทอมาจากผ้าฝ้าย ไม่มีลวดลาย แบ่งเป็นเสื้อของผู้ชายและของผู้หญิง ลักษณะเสื้อของผู้ชายจะมีคอเสื้อเป็นคอกลม ส่วนของผู้หญิงนอกจากจะมีแบบคอกลมแล้วยังมีแบบเสื้อปิดคือพาดทับจากคอลงมา ทั้งเสื้อของชายและหญิงนั้นมีทั้งสีเข้ม สีอ่อน และสีหม้อห้อม ลักษณะพิเศษของเสื้อไทจีนทั้งของชายและหญิงนั้นบริเวณชายเสื้อจะมีการเย็บแบบพิเศษเรียกว่า “จ้อย”

1.1.3 เตี่ยว (ออกเสียงว่า “เตว”) เป็นเครื่องนุ่งห่มหรือกางเกงผู้ชายที่ทอมาจากผ้าฝ้าย ย้อมได้ทั้งสีเข้มและสีอ่อน ไม่มีลวดลายใด ๆ มีการเย็บเป็นสายยาวที่สะโพกสองเส้นเพื่อเป็นสายรัดเตี่ยว เรียกเตี่ยวชนิดนี้ว่า “เตี่ยวสะดอ”

1.1.4 ชิ่นหรือผ้าถุง เป็นเครื่องนุ่งห่มของสตรีชาวไทจีน ผ้าชิ่นทอจากผ้าฝ้ายมีทั้งสีเข้มและสีอ่อน ไม่มีลวดลายที่พิเศษใด ๆ นอกจากการทำให้เป็นลายขวาง สลับกัน ตั้งแต่ขอบขึ้นด้านบนจนถึงขอบขึ้นด้านล่าง

1.1.5 ผ้าห่ม เป็นผ้าที่ใช้ห่มเพื่อให้เกิดความอบอุ่นไม่ปรากฏลวดลายในการทอ มีชื่อเรียกตามการใช้งาน 2 ชื่อ คือ “ผ้าตุ้ม” หมายถึง ผ้าห่มที่ใช้ห่มที่มีขนาดพอดีตัว ใช้ห่มร่างกายในฤดูหนาวภายนอกอาคารบ้านเรือนได้ และ “ผ้าตัวบ” หมายถึง ผ้าห่มที่ใช้ห่มกันหนาวมีขนาดใหญ่กว่าผ้าตุ้มใช้ห่มอยู่ในห้องนอน

1.1.6 ผ้าเช็ดหรือผ้าพาด เป็นผ้าทอสีขาว ใช้พาดจากบ่าลงมาถึงเอว มีการทอลวดลายต่าง ๆ สวยงาม ผ้าเช็ดนั้นใช้ในการเช็ดหน้าเวลาที่ผู้สูงอายุไปทำบุญที่วัดหรือคนวัยทั่วไปใช้เช็ดหน้าเวลาเหน็ดเหนื่อยจากการไปงานมงคลต่าง ๆ และผ้าเช็ดนั้นมีความสำคัญตั้งแต่วัยหนุ่มสาวไปจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต กล่าวคือ เมื่อถึงวัยหนุ่มสาว ฝ่ายชายเมื่อไปเฝ้าสาวหรือไปเกี้ยวสาว ถ้าหญิงสาวชื่นชอบหรือพอใจในตัวของผู้ชายก็จะทอผ้าเช็ดให้ชายคนนั้นแสดงออกถึงความรักที่มีต่อกัน และเมื่อถึงวาระสุดท้ายของชีวิตผ้าเช็ดยังใช้ปิดหน้าของผู้วายชนม์ด้วย

1.1.7 ผ้าหลบ เป็นผ้าที่ใช้ปูบนฟูกนอนหรือเสื่อ เป็นผ้าทอที่มีสีขาว และมีการทอลวดลายลงบนผ้าหลบ ลวดลายที่ทอนั้นบางลวดลายเป็นลวดลายที่ชาวไทจีนเชื่อว่าป้องกันภูติผีและไสยศาสตร์ต่าง ๆ ได้

1.1.8 ถุงเปือหรือถุงย่าม เป็นถุงที่ใช้ใส่สิ่งของต่าง ๆ ทอจากผ้าฝ้าย มีลายตรง ทอสลับกัน มีเพียง 2 สี คือสีดำและสีแดง ถุงเปือสีดำจะใช้สะพายในการดูแลเรือกสวนไร่นา ส่วนสีแดงจะใช้สะพายไปในพิธีกรรม ประเพณีต่าง ๆ และผู้ชายสะพายถุงสีแดงเพื่อใช้ในการไปเกี้ยวสาวหรือไปเฝ้าสาว ถุงเปือหรือถุงย่ามใช้สะพายได้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

จากประเภทของผ้าทอที่ใช้ในชีวิตประจำวันของชาวไทจีนบ้านต้นหมื่นนั้นจะเห็นถึงบทบาทหน้าที่และความผูกพันระหว่างชาวไทจีนกับผืนผ้าทอที่สัมพันธ์ในชีวิตประจำวันตั้งแต่เกิดไปจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ผืนผ้าทอแสดงถึงความรักระหว่างหญิงชายวัยหนุ่มสาว นอกจากนี้ผืนผ้าทอชาวไทจีนยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนาและไสยศาสตร์ผ่านลวดลายที่ปรากฏในผืนผ้าทอไทจีนด้วย

1.2 ความหมายจากลวดลายผ้าทอไทจีน

ผ้าทอของชาวไทจีนบ้านต้นหมื่นในบางประเภทนั้นมีลวดลายต่าง ๆ ที่ทอไว้บนผืนผ้าทอ การทอเป็นลวดลายต่าง ๆ จะใช้สีจากธรรมชาติเพียงสองสี คือ สีดำ และสีแดง ซึ่งสีทั้งสองนั้นในอดีต

ใช้สีจากธรรมชาติคือส่วนของเปลือกไม้ ลายที่มีสีดำนั้นได้มาจากเปลือกของไม้มะเกลือ ส่วนลายที่มีสีแดงนั้นได้มาจากสีของเปลือกไม้ฝาง ปัจจุบันใช้ฝ้ายที่ย้อมจากสีโสมสังเคราะห์ที่มีสีใกล้เคียงกับของเก่ามากที่สุด ลวดลายที่พบในประเภทของผ้าทอไทจีนนั้นพบเฉพาะในผ้าเช็ดและผ้าหอบเท่านั้น พบจำนวนทั้งสิ้น 22 ลาย ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1: ชื่อลวดลายต่าง ๆ ที่พบในผ้าทอชาวไทจีน บ้านต้นแห่น อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

ที่	ลายผ้าทอไทจีน	ชื่อลายผ้าทอไทจีน
1		ลายก้น
2		ลายม้าและควาย
3		ลายดอกแก้ว
4		ลายกาลพฤษ์หรือชัยพฤษ์
5		ลายธรรมาสน์
6		ลายหงส์ขี่ม้า
9		ลายนาคนาคะดั่ง
10		ลายหงส์ดำ
11		ลายนกยูง
12		ลายสิงห์คายนาง
13		ลายนกหัสติลิงค์
14		ลายมอม
15		ลายช้างฉัททันต์
16		ลายสะเปา

17		ลายเหลี่ยมผืนผ้า
18		ลายก้านกล้วย
19		ลายงูลาย
20		ลายตะเกียง
21		ลายขอเหลี่ยมผืนผ้า
22		ลายกุบัยย่อย

จากลวดลายต่าง ๆ ที่ปรากฏในผ้าทอไทซิ่นบ้านต้นแหวน อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ สามารถจำแนกกลุ่มของลวดลาย และความหมายของลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้าทอได้ 3 กลุ่มความหมาย ดังนี้

1. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติ

ในกลุ่มความหมายนี้จะพบในลวดลายผ้าทอที่มีชื่อลายตั้งตามลักษณะของธรรมชาติ มีจำนวนมากถึง 15 ลาย แบ่งย่อยออกเป็น 2 กลุ่มความหมาย คือ กลุ่มความหมายเกี่ยวกับเทพและสัตว์ และกลุ่มความหมายเกี่ยวกับดอกไม้

1.1. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับเทพและสัตว์

ในลวดลายผ้าทอไทซิ่นนั้นมีการทอลวดลายเป็นรูปเทวดาและสัตว์ชนิดต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสัตว์ที่พบได้ทั่วไปและสัตว์หิมพานต์ พบจำนวน 12 ลาย ซึ่งมีชื่อและความหมายตามความเชื่อของชาวไทซิ่นดังนี้

1.1.1. ลายเทวดาขี่ม้า เป็นลายที่มีรูปเทวดาขี่บนหลังม้า เทวดานั้นหมายถึงเทพเจ้าผู้คอยปกป้องคุ้มครอง รักษา ช่วยเหลือมนุษย์ มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ส่วนม้าเป็นสัตว์ที่แคล่วคล่องว่องไว เมื่อมารวมกันหมายถึงความเจริญก้าวหน้าที่ปราศจากอุปสรรคขัดขวาง

1.1.2. ลายนาคสะดุ้ง เป็นลายรูปตัวนาคซึ่งเป็นสัตว์วิเศษที่อยู่ได้ทั้งบนบก ในน้ำ และบนท้องฟ้า แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ในแก่งมนุษย์ นาคสะดุ้ง เป็นกริยาอาการตกใจของนาค ลวดลายนี้จึงสื่อความหมายถึง ความอุดมสมบูรณ์อย่างยิ่งยวด

1.1.3. ลายสิงห์คายนาง สิงห์เป็นสัตว์หิมพานต์ มีพลังอำนาจ การทอลายจึงแสดงถึงความมีอำนาจบารมี

1.1.4. ลายหงส์ดำ เป็นลายรูปหงส์สีดำทั้งตัว บางลายพบการทอให้เป็นสีดำเฉพาะลำตัวหงส์ส่วนปากจะใช้เส้นฝ้ายสีแดงในการทอ หงส์สื่อความหมายถึงความสูงส่ง และการมีศักดิ์ศรี

1.1.5. ลายนกหัสติลิงค์ เป็นการสื่อถึงความเชื่อของชาวไทยจีนที่เชื่อว่านกหัสติลิงค์นั้นเป็นสัตว์ที่มีพลังกำลัง เป็นนกแห่งสวรรค์ และเป็นพาหนะที่จะนำดวงวิญญาณของมนุษย์ไปสู่สรวงสวรรค์เมื่อถึงวาระสุดท้ายของชีวิต

1.1.6. ลายมอม มอมเป็นสัตว์หิมพานต์ที่มีพลังอำนาจเช่นเดียวกับสิงห์

1.1.7. ลายช้างฉัททันต์ ซึ่งช้างฉัททันต์เป็นพระชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ยังเป็นสัตว์ใหญ่กว่าบรรดาสัตว์ทั้งปวง ลวดลายนี้แสดงออกถึงความรุ่งเรืองและความยิ่งใหญ่

1.1.8. ลายหงส์มีมาเป็นลายที่มีรูปหงส์สีหลังม้า หงสนั้นสื่อถึงความสง่างาม และสูงส่ง ส่วนม้าเป็นสัตว์ที่แคล่วคล่องว่องไว เมื่อความสง่าและสูงส่งรวมกับความแคล่วคล่องว่องไว หมายถึงความก้าวหน้าในกิจการต่าง ๆ ที่กระทำ นอกจากนี้ม้ายังมีความหมายถึงม้ากัณฐกะที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงขี่ออกจากกรุงกบิลพัสดุ์เพื่อเสด็จออกผนวชด้วย

1.1.9. ลายนกยูง เป็นสัตว์ที่มีความสวยงาม การทอลวดลายนี้จึงมีหน้าที่แสดงถึงความสง่างาม

1.1.10. ลายกำปิงแก้ว กำปิงหรือแมงมุม ชาวไทยจีนเชื่อว่าแมงมุมมีการสร้างใยขึ้นมาเพื่อป้องกันอันตรายจากศัตรู ดังนั้นลายกำปิงแก้วชาวไทยจีนจึงเชื่อว่าเป็นเสมือนเกราะคุ้มครองให้พ้นจากอันตรายต่าง ๆ ทั้งป้องกันคุณไสยด้วย

1.1.11. ลายงูลอย งูเป็นสัตว์ที่สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ลายงูจึงมีความหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ในชีวิตของมนุษย์ด้วย

1.1.12. ลายม้าและควาย เป็นการนำเอารูปสัตว์ 2 ชนิด คือม้าและควายมาทอบนแนวเดียวกัน สลักรูปม้าและควายต่อ ๆ กันไป โดยเชื่อว่าม้าเป็นสัตว์ที่แคล่วคล่องว่องไว เป็นพาหนะในการติดต่อค้ากับถิ่นต่าง ๆ และควายเป็นสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตเกษตรกรรมของชาวไทยจีนมาแต่โบราณด้วย

1.2. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับดอกไม้ พบจำนวน 3 ลวดลาย มีชื่อเรียกลายและความหมายดังนี้

1.2.1. ลายดอกแก้ว ลักษณะของดอกแก้วนั้นมีความหอม การทอลายดอกแก้วลงบนผ้าทอจึงมีความหมายถึงการมีชื่อเสียงที่หอมฟุ้ง

1.2.2. ลายกาลพฤกษ์ ต้นกาลพฤกษ์หรือชัยพฤกษ์ตามความเชื่อของชาวไทยจีนเชื่อว่าเป็นต้นไม้สารนิภ เป็นต้นไม้แห่งยุคพระศรีอริยเมตไตรย หากปรารถนาสิ่งใดให้อิฐฐานขอจากต้นกาลพฤกษ์ก็จะได้สมปรารถนาอย่างฉับพลัน

1.2.3. ลายมะลิสามไม้ ต้นมะลิเป็นดอกไม้หอมใช้ในการบูชาพระ ลายมะลิสามไม้จึงมีความหมายถึงการบูชาพระรัตนตรัย คือ บูชาพระพุทธเจ้า บูชาพระธรรม และบูชาพระสงฆ์

2. กลุ่มความหมายที่เกี่ยวกับสิ่งของ เป็นการนำชื่อสิ่งของเครื่องใช้ที่ใช้ในชีวิตของชาวไทยจีนมาตั้งชื่อลวดลายและให้ความหมายที่เป็นมงคล พบจำนวน 3 ลาย มีชื่อเรียกลวดลายและความหมายดังนี้

2.1. ลายธรรมาสัน เป็นลวดลายรูปธรรมาสันเพื่อสื่อถึงพระธรรมของพระพุทธเจ้า

2.2. ลายสะเปา เป็นลวดลายรูปเรือสำเภา ชาวไทจีนเรียกว่า “เรือสะเปา” เป็นเรือที่นอกจากจะหมายถึงการค้าขายแล้ว ยังเป็นเรือที่มีคุณสมบัติพิเศษคือสามารถนำดวงวิญญาณของมนุษย์เมื่อตายลงนำไปสู่โลกหลังความตายคือสรวงสวรรค์

2.3. ลายตะเกียง เป็นลวดลายที่มีความหมายถึงแสงสว่างในชีวิตปัจจุบัน และเป็นแสงสว่างของดวงวิญญาณของโลกหลังความตาย เพื่อส่องสว่างนำทางให้ดวงวิญญาณไปสู่ภพภูมิที่ดีต่อไป

3. กลุ่มความหมายอื่น ๆ เป็นกลุ่มความหมายของลายผ้าทอไทจีนที่ทอผ่านนั้นขึ้นมาเพื่อสนองต่อวัตถุประสงค์ขั้นตอนที่สำคัญในการทอ และเป็นความเชื่อของชาวไทจีนที่สะท้อนผ่านผืนผ้าทอ ในกลุ่มความหมายนี้ พบจำนวน 4 ลาย มีชื่อเรียกและความหมาย ดังนี้

3.1. ลายก้น เป็นลายที่ทอขึ้นลายแรกเพื่อเชื่อมระหว่างเนื้อผ้าทอสีขาวกับลวดลายอื่น ๆ ต่อไป

3.2. ลายกุบย้อย เป็นลายสุดท้ายที่ทอขึ้นเพื่อเชื่อมกับชายผ้า

3.3. ลายเหลียวผิด เป็นลวดลายที่ปรากฏเฉพาะในผ้าหลบหรือผ้าปูที่นอนเท่านั้น เชื่อว่าเป็นลายที่ป้องกันคุณไสย เนื่องจากว่าถ้าคุณไสยจะถูกตัวก็จะกลับกลายให้ผิดแผกออกไปในทิศทางอื่น

3.4. ลายขอเหลียวหละกอน ชื่อนี้มาจากคำว่า “ขอ” คำว่า “เหลียว” และ คำว่า “นคร” มีความหมายที่สื่อถึงการมองตัวตนบ้านเมืองของตนเองไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ตามก็อย่าได้ลืมบ้านเกิดเมืองนอนของตน

1.3 ความเชื่อชาวไทจีนผ่านลวดลายผ้าทอ

จากความหมายของลวดลายที่ปรากฏในผ้าทอประเภทผ้าเช็ดและผ้าหลบหรือผ้าปูที่นอนนั้นพบว่าชาวไทจีนได้ประดิษฐ์ลวดลายขึ้นโดยอาศัยภูมิปัญญาความรู้จากการสังเกตธรรมชาติแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นดอกไม้หรือสัตว์มาตั้งเป็นชื่อลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้าทอ นอกจากนี้ยังอาศัยระบบพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทจีนที่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ในลวดลายผ้าทอไทจีนด้วย

“ความเชื่อ” หมายถึงเห็นจริงด้วย เห็นจริงตาม จะเห็นเช่นนั้นด้วยความรู้สึกรู้สึกหรือด้วยความไตร่ตรองโดยเหตุผลก็ตาม (กิ่งแก้ว อรรถาการ, 2519: 19) ความเชื่อคือการที่มนุษย์ยอมรับนับถือหรือเกิดการยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย และมั่นคงในชีวิตนั้น อาจมีเหตุผลที่เพียงพอต่อการยอมรับหรือไม่ก็ได้ และเมื่อมนุษย์เกิดยอมรับในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว ก็จะมีการแสดงออกไม่ว่าจะทางกายหรือทางใจ ซึ่งการยอมรับนับถือนี้อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าความเชื่อ (ขนิษฐา จิตชินะกุล, 2545: 33) จากความหมายของความเชื่อ อาจสรุปได้ว่าความเชื่อหมายถึงสิ่งที่มนุษย์ยอมรับนับถือด้วยความรู้สึกรู้สึกเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ทำให้เกิดความอบอุ่น ปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต

ความเชื่อของชาวไทจีนที่ปรากฏผ่านลวดลายผ้าทอไทจีนนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของชุมชน ดังนี้

1.3.1 ความเชื่อในเรื่องโลกปัจจุบัน

ความเชื่อเรื่องโลกปัจจุบัน คือ ความเชื่อเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่บนโลกในขณะนี้ที่มีชีวิตอยู่ด้วยความสุขสบาย ชาวไทจีนจะต้องทำหน้าที่ของตนตามแต่ละอาชีพ ในการทำหน้าที่ของตนนั้น

จะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องมีความแคล่วคล่องว่องไวในการทำงาน ความเชื่อในเรื่องความแคล่วคล่องว่องไวนั้นเห็นได้จากความหมายของลายผ้าทอไทซิ่นที่ทอเป็นสัตว์ที่มีรูปร่างกริยาที่ว่องไวเช่นรูปม้า ที่แสดงถึงความว่องไว ชาวไทซิ่นยังเชื่อในเรื่องการมีอำนาจบารมีที่ยิ่งใหญ่ซึ่งเป็นความเชื่อของมนุษย์ที่มีชีวิตอยู่บนโลกนี้จะต้องมีอำนาจบารมี สะท้อนผ่านความหมายของผ้าทอลายสิงห์ ลายช้าง ลายมอม เป็นต้น นอกจากนี้ชาวไทซิ่นยังเชื่อในเรื่องความปรารถนาที่ต้องการประสบความสำเร็จในชีวิตของการดำรงอยู่เมื่อมีชีวิตอยู่ สะท้อนผ่านผ้าทอไทซิ่นลายดอกแก้ว ลายกาลพฤกษ์ เป็นต้น

1.3.2 ความเชื่อเรื่องศาสนา

ชาวไทซิ่นนับถือพุทธศาสนา ยึดมั่นพระรัตนตรัยเป็นสรณะในจิตใจ ลวดลายผ้าทอและบทบาทหน้าที่ของผ้าทอจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา ดังสะท้อนผ่านลวดลายผ้าทอลาย ธรรมาสน์ ที่มีความหมายถึงพระธรรม ลายมะลิสามไม้ มีความหมายถึงการบูชาพระรัตนตรัย แม้กระทั่งลวดลายม้าที่เชื่อว่าเป็นม้ากัณฐกะซึ่งเป็นม้าที่พาเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช นอกจากนี้บทบาทหน้าที่ที่เป็นมาตรฐานทางสังคมในการสวมใส่ผ้าทอไทซิ่นจะต้องสวมใส่ในงานสำคัญบุญที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาซึ่งชาวไทซิ่นเชื่อว่าผ้าทอไทซิ่นนั้นมีลวดลายที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาจะสวมใส่ทั่ว ๆ ไปไม่ได้หรือแม้กระทั่งจะนำไปทำเป็นผ้าถุงหรือซิ่นนั้นจะกระทำไม่ได้โดยเด็ดขาด

1.3.3 ความเชื่อเรื่องโลกวิญญาน

ความเชื่อเรื่องโลกของวิญญาน ชาวไทซิ่นเชื่อว่ามีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติมีอยู่ทั่ว ๆ ไปตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น เทวดา คุณไสย ภูตผี ความเชื่อเหล่านี้สะท้อนผ่านลวดลายผ้าทอไทซิ่นที่แสดงออกถึงการเคารพบูชา และป้องกัน เช่นแสดงความเคารพในอำนาจเหนือธรรมชาติผ่านลายเทวดาหรือป้องกันวิญญานชั่วร้ายที่มองไม่เห็นเช่น ลายกำปึงแก้ว และลายเหลียวผัด นอกจากนี้ชาวไทซิ่นยังเชื่อว่ามีโลกหลังความตาย สัตว์หรือสิ่งของเครื่องใช้ที่มีพลังวิเศษจะสามารถนำดวงวิญญานไปสู่สวรรค์ได้ ดังปรากฏในลวดลายผ้าทอลายนกหัสติลิงค์ ลายสะเปา ที่มีพลังวิเศษนำดวงวิญญานไปสู่สวรรค์ หรือเมื่อสิ้นชีวิตลง ลายตะเกียง ที่หมายถึงแสงสว่างจะส่องนำไปสู่ภพภูมิที่ดีได้

2.บทบาทหน้าที่และการดำรงอยู่ของผ้าทอไทซิ่น

ผ้าทอไทซิ่นนั้นนอกจากจะมีความหมายที่เกี่ยวกับความเชื่อในลวดลายที่ปรากฏแล้ว ผ้าทอไทซิ่นยังมีบทบาทหน้าที่ในบริบทของสังคมชาวไทซิ่น วิลเลียม บาสคอม (William Bascom) ได้ชี้ให้เห็นว่าบริบททางสังคมของคติชนประเภทเรื่องเล่า สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของคติชน บาสคอมได้จำแนกบทบาทหน้าที่ของคติชนไว้ 4 ประการ คือ ประการแรกใช้อธิบายที่มาและเหตุผลในการทำพิธีกรรม ประการที่สองทำหน้าที่ให้การศึกษาในสังคมที่ใช้ประเพณีบอกเล่า ประการที่สามรักษามาตรฐานทางพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม และประการที่สี่ให้ความเพลิดเพลินและเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล

เมื่อพิจารณาบทบาทหน้าที่ของผ้าทอไทซิ่น พบว่าบทบาทหน้าที่ของผ้าทอไทซิ่นนั้นจำแนกได้ 3 ประการ คือ

2.1 บทบาทในการอธิบายความหมายและเหตุผลในการใช้ผ้าทอไทซิ่น

ผ้าทอไทจีนนั้นได้อธิบายถึงชนิดของผ้าทอประเภทที่ทอขึ้นในกลุ่มชาวไทจีนจำแนกประเภทในการทอได้ 8 ประเภท คือ 1. ผ้าเคียนหัว 2. เสื้อ 3. เตี่ยว 4. ชิ่น 5. ผ้าห่ม 6. ผ้าเช็ด 7. ผ้าหลบ และ 8. ถูงเปือ ผ้าทอแต่ละประเภทยังได้อธิบายถึงรูปร่างลักษณะความหมายและเหตุผลของการใช้งานให้เหมาะสมกับแต่ละประเภท เช่น ผ้าห่ม เป็นผ้าที่ใช้ห่มเพื่อให้เกิดความอบอุ่น มีชื่อเรียกตามการใช้งาน 2 ชื่อ คือ “ผ้าตุ้ม” หมายถึง ผ้าห่มที่ใช้ห่มที่มีขนาดพอดีตัว ใช้ห่มร่างกายในฤดูหนาวภายนอกอาคาร บ้านเรือนได้ และ “ผ้าตัวบ” หมายถึง ผ้าห่มที่ใช้ห่มกันหนาวมีขนาดใหญ่กว่าผ้าตุ้ม ใช้ห่มอยู่ในห้องนอน หรือ ผ้าเช็ด เป็นผ้าทอสีขาว ใช้พาดจากบ่าลงมาถึงเอว มีการทอหลายลายต่าง ๆ สวยงาม มีบทบาทหน้าที่ต่อชาวไทจีนตั้งแต่วัยหนุ่มสาว ไปจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต เมื่อถึงวัยหนุ่มสาว ฝ่ายชายเมื่อไปแอ่วสาว หากสาวชื่นชอบหรือพอใจในตัวของผู้ชายก็จะทอผ้าเช็ดใช้แสดงออกถึงความชอบพอกัน และเมื่อถึงวาระสุดท้ายของชีวิตผ้าเช็ดยังใช้ในการปิดหน้าผู้ตาย เป็นต้น นอกจากนี้หลายลายต่าง ๆ ที่พบในผ้าทอไทจีนยังอธิบายถึงความหมายของแต่ละลายเอาไว้ซึ่งแต่ความหมายต่างแสดงให้เห็นถึงเหตุผลในความปรารถนาของชาวไทจีนเอาไว้ เช่น ลายหงส์ดำ สื่อความหมายถึงความสูงส่ง และการมีศักดิ์ศรีของตนแสดงถึงเหตุผลในความปรารถนาที่แสดงออกถึงความสูงส่งและมีศักดิ์ศรีของชาวไทจีนหรือลายสะเปาที่มีความหมายว่าเป็นเรือที่มีคุณสมบัติพิเศษคือสามารถนำดวงวิญญาณของมนุษย์เมื่อตายลงนำไปสู่โลกหลังความตายคือสรวงสวรรค์ แสดงให้เห็นถึงเหตุผลในความปรารถนาของชาวไทจีนในโลกหลังความตายคือการได้ไปอยู่ในสรวงสวรรค์นั่นเอง

2.2 บทบาทในการรักษามาตรฐานพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม

การสวมใส่หรือการใช้ผ้าทอของชาวไทจีนนั้นระบุชัดเจนถึงวิธีการใช้งาน ซึ่งเป็นระเบียบทางสังคมของชาวไทจีนที่ปฏิบัติและสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผ้าแต่ละประเภทจะระบุไว้อย่างชัดเจนในโอกาสที่จะสวมใส่หรือใช้งาน เช่น การแต่งกายผ้าทอไทจีนอย่างเต็มรูปแบบคือ ใส่ผ้าโพกหัว สวมเสื้อ นุ่งเตี่ยวหรือชิ่น พาดผ้าเช็ด จะสวมใส่เฉพาะงานที่เป็นงานมงคลเท่านั้น เช่น งานบุญ งานขึ้นบ้านใหม่ หรือร่วมงานต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองจากต่างถิ่น เป็นต้น หากเป็นงานอวมงคล หรืองานทั่วไปจะไม่โพกหัวและไม่พาดผ้าเช็ด กล่าวอีกนัยหนึ่งคือไม่ควรแต่งกายให้มีหลายลายต่าง ๆ ปรากฏ ทั้งนี้ชาวไทจีนเชื่อว่าหลายลายต่าง ๆ นั้น เป็นหลายลายที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และเป็นความเชื่อที่เป็นมงคล หากไม่เคารพในระเบียบมาตรฐานการแต่งกายตามโอกาสที่สมควรก็จะถือว่าละเมิดกฎเกณฑ์ทางสังคมของชาวไทจีน นอกจากนี้จะเห็นว่าหลายลายผ้าทอนั้นปรากฏเฉพาะประเภทของผ้าคือ ผ้าเช็ด และผ้าหลบเพียงเท่านั้น จะไม่นำหลายลายไปทอเป็นลายของชิ่นหรือเสื้อ เพราะถือว่าหลายลายต่าง ๆ นั้น เป็นของศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งยังมีหลายลายที่กำหนดเฉพาะที่จะทอไว้ในประเภทของผ้าแต่ละประเภทด้วย เช่น ลายเหยี่ยวผิด จะพบเพียงผ้าหลบเท่านั้น ไม่ปรากฏในผ้าเช็ด เพราะเชื่อว่าการนอนหลับต้องป้องกันคุณไสยต่าง ๆ อย่างดีที่สุดเพราะในขณะที่นอนหลับนั้นดวงจิตจะต้องนิ่งสงบไม่ควรที่จะให้อำนาจสิ่งอื่นมารบกวนจิตใจได้ ดังนั้นจะต้องมีหลายลายเหยี่ยวผิดป้องกันคุณไสยอีกชั้นหนึ่งต่อจากลายกำปึงแก้ว

2.3 บทบาทในการเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวไทจีน

การทอผ้าขึ้นมาแต่ละผืนกว่าจะสำเร็จได้ต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะเป็นอย่างยิ่ง ผ้าทอบางผืนใช้เวลาทำหลายวัน หลายเดือน ดังนั้นเมื่อทอสำเร็จจึงได้นิยามความหมายเพื่อให้ผ้าทอนั้นมีคุณค่า

และความสำคัญ ทำให้ผู้ใช้รู้สึกและหวงแหนผ้าทอของตน ลวดลายต่าง ๆ บนผ้าทอยังสะท้อนให้เห็นที่พึงทางจิตใจของชาวไทจีนไม่ว่าจะเป็น เทวดา สิ่งของ หรือสรรพสัตว์ ที่นำมาทอเป็นลวดลายสวยงาม เพื่อนิยามความหมายให้เป็นมงคล เพื่อให้ผู้ใช้ได้เกิดความสุขใจว่ามีอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติคอยดูแลคุ้มครองตนอยู่ ตลอดจนเสริมสร้างจินตนาการความคิดในการทอเป็นลวดลายต่าง ๆ ทั้งที่บางลวดลายจะเป็นสัตว์หิมพานต์ซึ่งไม่เคยตัวจริง ๆ ผู้ทอจึงคิดประดิษฐ์ขึ้นให้เป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละคน

สรุปผล

ชาวไทจีนบ้านต้นแห่น ตำบลท่าวังพร้าว อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานควบคู่กับความสัมพันธ์กับเมืองเชียงใหม่ ชาวไทจีนบ้านต้นแห่นนั้นมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนตัวตนของชาวไทจีนไว้อย่างชัดเจน เช่น สถาปัตยกรรมเรือนไทจีน เครื่องขึ้น ภาษาพูดสำเนียงไทจีน และผ้าทอไทจีน

ผ้าทอไทจีนแยกชนิดของผ้าทอ ได้ 8 ประเภท คือ 1. ผ้าเคียนหัว 2. เสื้อ 3. เตี่ยว 4. ชิ่น 5. ผ้าห่ม 6. ผ้าเช็ด 7. ผ้าหลบ และ 8. ถุงเปือ นั้นมีหน้าที่ในการใช้งานของตนเอง ประเภทของผ้าทอไทจีนนั้นมีการทอเป็นลวดลายต่าง ๆ ปรากฏอยู่ 2 ประเภท คือ ผ้าเช็ด และผ้าหลบ การทอเป็นลายต่าง ๆ พบจำนวนทั้งสิ้น 22 ลาย เป็นลายที่มีชื่อเรียกตามกลุ่มความหมาย 3 กลุ่มคือ 1. กลุ่มความหมายเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติ ได้แก่ ลายเทวดาขี่ม้า ลายนาคนาคะดั่ง ลายสิงห์คายนาง ลายหงส์ดำ ลายนกหัสดีลิงค์ ลายมอม ลายช้างฉัททันต์ ลายหงส์ขี่ม้า ลายนกยูง ลายกำปึงแก้ว ลายงูลอย ลายม้าและควาย ลายดอกแก้ว ลายกาลพฤกษ์ และลายมะลิสามไม้ 2. กลุ่มความหมายที่เกี่ยวกับสิ่งของ ได้แก่ ลายธรรมาสัน ลายสะเปา และลายตะเกียง และ 3. กลุ่มความหมายอื่น ๆ ได้แก่ ลายก้น ลายกูปย้อย ลายเหลียวผิด และลายขอเหลียวหละกอน

ลวดลายที่ปรากฏบนผ้าทอไทจีนสะท้อนให้เห็นความเชื่อของชาวไทจีน ชาวไทจีนมีความเชื่อเรื่องโลกปัจจุบันว่าจะต้องมีอำนาจบารมี มีความสำเร็จ และมีความคล่องแคล่วในการทำงาน ซึ่งสะท้อนผ่านลายม้า ลายสิงห์ ลายช้าง ลายดอกแก้ว และลายกาลพฤกษ์ ชาวไทจีนมีความเชื่อเรื่องศาสนา ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยึดมั่นบูชาพระรัตนตรัยเป็นสรณะ สะท้อนผ่านลวดลายต่าง ๆ เช่น ลายธรรมาสัน ลายม้ากัณฐกะ และลายมะลิสามไม้ นอกจากนี้ชาวไทจีนยังมีความเชื่อเรื่องโลกวิญญาณ เชื่อว่าสถานที่ต่าง ๆ มีอำนาจเหนือธรรมชาติสถิตอยู่จึงต้องมีลวดลายผ้าทอเพื่อป้องกันวิญญาณภูตผีปีศาจ เช่น ลายกำปึงแก้ว และลายเหลียวผิด อีกทั้งโลกวิญญาณนั้นยังรวมถึงโลกหลังความตาย เมื่อตายแล้วจะต้องมีสิ่งนำพาดวงวิญญาณไปสู่สรวงสวรรค์ ซึ่งสะท้อนผ่านลวดลายผ้าทอ เช่น ลายตะเกียง ลายสะเปา และลายนกหัสดีลิงค์

บทบาทหน้าที่ของผ้าทอไทจีน พบว่าบทบาทหน้าที่ของผ้าทอไทจีนนั้นจำแนกได้ 3 ประการ คือ 1. บทบาทในการอธิบายความหมายและเหตุผลในการใช้ผ้าทอไทจีนให้เหมาะสมกับแต่ละประเภท เช่น ผ้าห่ม เป็นผ้าที่ใช้ห่มเพื่อให้เกิดความอบอุ่น มีชื่อเรียกตามการใช้งาน 2 ชื่อ คือ “ผ้าตุ้ม” หมายถึง ผ้าห่มที่ใช้ห่ม มีขนาดพอดีตัว ใช้ห่มร่างกายในฤดูหนาวภายนอกอาคารบ้านเรือนได้ และ “ผ้าตัวบ” หมายถึง ผ้าห่มที่ใช้ห่มกันหนาวมีขนาดใหญ่กว่าผ้าตุ้ม ใช้ห่มอยู่ในห้องนอน 2. บทบาทในการรักษามาตรฐานพฤติกรรมที่เป็นแบบแผนของสังคม ผ้าทอไทจีนแต่ละประเภทจะระบุชัดเจนในโอกาสที่จะสวมใส่หรือใช้

งาน เช่น ไม่ควรแต่งกายให้มีลวดลายต่าง ๆ ไปงานอวมงคล เนื่องจากชาวไทยจีนเชื่อว่าลวดลายต่าง ๆ นั้น เป็นลวดลายที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และเป็นความเชื่อที่เป็นมงคล หากไม่เคารพในระเบียบ มาตรฐานการแต่งกายตามโอกาสที่สมควรก็จะถือว่าละเมิดกฎเกณฑ์ทางสังคมของชาวไทยจีน 3. บทบาท ในการเป็นสื่อเชื่อมใจของชาวไทยจีน ผ้าทอสะท้อนให้เห็นที่พึงทางจิตใจของชาวไทยจีน เพื่อให้เกิด ความสบายใจว่ามีอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติคอยดูแลคุ้มครองตนอยู่ ตลอดจนเสริมสร้างจินตนาการ ความคิดในการทอเป็นลวดลายต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

Books

- Kanyarat Vejchasat. (1991) The study of swans from fine arts in Thailand. Nakhon Pathom: Research and Development Institute Silpakorn University.
- Khanittha Chitchinukul. (2002). Folklore. Bangkok: Odeon Store.
- Kingkaew Atthakorn. (1976). Folklore. Bangkok: Department of Teacher Training. Ministry of Education.
- Pathom Hongsuwan. (2007) Once upon a time: about legends and culture. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Peltier, Anatole-Roger. (1986). Khun Thai Literature. Bangkok: Duangkamol.
- Phaothong Thongjua. (2014). Lai Nak Cloth: The Culture of the Peoples of Asia. Phra Nakhon Si Ayutthaya: International Arts and Crafts Center (Public Organization).
- Prakong Nimmanhaemin. (2011). Khamkaew Khamphaeng an examination of Thai-Tai literature. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Royal Institute. (2013). Dictionary of the Royal Institute 2011. Bangkok: The Royal Institute.
- Saraswati Ongsakul. (2012). History of Lanna. (9th edition). Bangkok: Amarin.
- Siraporn Na Thalang. (2014). Folklore Theory: Scientific Methods in the Analysis of Myths - Folktales. (3rd printing). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Siraporn Na Thalang and Sukanya Patrachai, editors (1999). Folklore and Thai people – Thai: a collection of articles on folklore in a social context. Bangkok: Textbook Project of Faculty of Arts Chulalongkorn University.
- Sirindhorn Anthropology Center (Public Organization). (2005). Songs, music, puzzles, woven fabrics: the wisdom of play and craftsmanship. Academic Document No. 41. Bangkok: Sirindhorn Anthropology Center (Public Organization).
- Songsak Prangwattanakul. (2008). Cultural Heritage of Tai Lue Woven Fabric. Chiang Mai: Department of Thai Language Faculty of Humanities Chiang Mai University.
- Songsak Prangwattanakul, Editor. (1996). Asia fabric: collective cultural heritage. Bangkok: Office of the National Cultural Commission, Chiang Mai.
- Supin Ritphen. (1998). Khemrat Nakorn Kengtung. Chiang Mai: Tha Paper Temple.
- Thai Cultural Encyclopedia, Northern Region. Volume 4. (1999). Bangkok: Foundation Encyclopedia of Thai Culture. Siam Commercial Bank.
- Thawee Sawangpanyangkun, Pariwat. (1986). The legend of Kengtung. (3rd printing). Chiang Mai: Textbook Project, Chiang Mai University Library.

Wanee Wiboonsawasdi Anderson, Editor. (1988). Basic localities: a new dimension of folklore and way of life of the common people. “Native folk songs”. Bangkok: Arts and culture.

Udom Rungruengsri (2003). Lanna Literature. (2nd edition). Bangkok: Research Fund.

Website

Kewalee Inliang. (M.P.A.). *The duckweed*. Retrieved April 30, 2016. From
<https://sites.google.com/site/nkeplant/theiyn-hyd>

William R. Bascom, (1954), *Four Functions of Folklore*. Retrieved 27 April 2016. from,
https://www.jstor.org/stable/536411?seq=1#metadata_info_tab_contents

interview

Mr. Anek Puangkham, 62 years old, house number 20/1, Ban Ton Naen Noi Tha Wang Phrao Subdistrict San Pa Tong District Chiang Mai Province

Mr. Arun Pradit, 95 years old, Ban Ton Naenoi Tha Wang Phrao Subdistrict San Pa Tong District Chiang Mai Province

Mrs. Fong Nuan Thavaree, 62 years old, house number 57, Ban Ton Na Luang Tha Wang Phrao Subdistrict San Pa Tong District Chiang Mai Province

Mrs. Homnuan Sikantha, 96 years old, house number 23, Ban Ton Naenoi Tha Wang Phrao Subdistrict San Pa Tong District Chiang Mai Province

Mr. Mani Khetsit, chairman of the San Pa Tong District Cultural Council Chiang Mai Province